

[75. 18.]

BIJLAGE A:

VERSLAG DER COMMISSIE, in 1887, belast met het afnemen der examens in de Hoogduitsche taal, lager en middelbaar onderwijs, naar aanleiding van het Koninklijk besluit van 9 Augustus 1879 (Staatsblad n°. 149).

*Aan Zijne Excellentie den Minister van Staat,
Minister van Binnenlandsche Zaken.*

De Commissie, ingevolge beschikking van Uwe Excellentie dd. 7 Juni 1887, n°. 1532¹, afdeling Onderwijs, in 1887 belast geweest met het afnemen der examens in de Hoogduitsche taal (lager en middelbaar onderwijs), heeft de eer bij dezen verslag te doen van hare werkzaamheden.

Zij was samengesteld als volgt:

dr. B. Symons, hoogleeraar aan de Rijks-Universiteit te Groningen, voorzitter;

C. Altena, leeraar aan het gymnasium en de hogere burgerschool te Nijmegen;

F. A. R. Beekman, leeraar aan de eerste hogere burgerschool met driejarigen cursus te Amsterdam;

H. H. Breuning, leeraar aan het gymnasium te Leiden;

G. R. Deelman, leeraar aan het gymnasium en de hogere burgerschool te Deventer;

J. J. A. A. Frantzen, leeraar aan het gymnasium te Amsterdam;

J. Klein, leeraar aan de openbare handelsschool te Amsterdam;

F. G. De Liefde, leeraar aan de Rijks hogere burgerschool en het gymnasium te Middelburg;

L. Obermüller, leeraar aan de hogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Haarlem;

J. Oosting, leeraar aan de hogere burgerschool met driejarigen cursus te Rotterdam;

H. Pol, leeraar aan de Rijks- hogere burgerschool en het gymnasium te Gouda;

C. E. Poser, leeraar aan de hogere burgerschool met vijfjarigen cursus te Amsterdam;

A. L. Schmidt jr., leeraar aan de hogere burgerschool met vijfjarigen cursus te 'sGravenhage.

Bij beschikking van Uwe Excellentie dd. 15 Juli 1887, n°. 2185¹, afdeling Onderwijs, werd alsnog aan de Commissie toegevoegd als plaatsvervangend lid de heer F. C. Corbach, leeraar aan de hogere burgerschool met driejarigen cursus te Groningen. Het is echter niet noodig geweest van zijne diensten gebruik te maken.

Van de twee voorbereidende vergaderingen bedoeld in art. 13 van het Koninklijk besluit van 9 Augustus 1879 (Staatsblad n°. 149), werd de eerste den 10den Juli, de tweede den 7den Augustus, den dag onmiddellijk vooraf-

gaande aan den aanvang der examens te 'sGravenhage, gehouden.

Nadat in de eerste vergadering de Commissie den heer Schmidt tot secretaris had gekozen, werd overgegaan tot de jaarlijks terugkerende werkzaamheden: het onderzoek van de stukken der candidaten en het vaststellen der oproepingsbrieven. De examens van de 218 candidaten, waaronder 42 voor middelbaar onderwijs, die zich hadden aangemeld, konden, dank zij het aanzienlijk aantal leden der Commissie, verdeeld worden over niet meer dan 20 examendagen, van 8 tot en met 30 Augustus. Natuurlijk hadden ook thans wederom enkele dagen bespaard kunnen worden, indien niet zoovele candidaten zich lichtvaardig voor het examen hadden aangegeven. Hiermede heeft de Commissie niet hen op het oog, die bij eenige zelfkennis zich niet aan een onderzoek hadden behooren te wagen, waarvan zij de ongunstigste uitkomst moesten bevroeden, maar die candidaten, die een paar dagen vóór den dag, voor hun examen bepaald, kennis gaven, dat zij niet zouden verschijnen, voor zoover zij het niet eenvoudiger achtten, zonder eenige kennisgeving weg te blijven. Wanneer van 218 candidaten niet minder dan 32 niet opkomen, dan mag althans voor de helft wel het ontbreken van een geldig motief — niet voor het niet opkomen, maar wel voor het zich aanmelden — worden ondersteld. De billijkheid eischt er bij te voegen, dat de Commissie overtuigd is, dat bij enkele niet opgekomen candidaten inderdaad gegronde redenen van verhindering voorhanden waren; ook treft haar verwijt de mannelijke candidaten in veel sterkere mate dan de vrouwelijke. Aangezien bij vele examen-commissies soortgelijke klachten rijzen en bij vele candidaten het besef niet aanwezig schijnt te zijn, dat hunne lichtvaardige wijze van handelen onverantwoordelijk is en jegens den Staat en jegens de Commissie, zoude het denkbeeld overweging verdienen, elken aspirant bij de aanmelding tot het storten van zeker bedrag te verplichten, dat hem na afgelegd examen, onafhankelijk van den uitslag, weder ter hand wordt gesteld, bij niet opkomen zonder geldige reden daarentegen in de schatkist vloeit.

Daarna werden inrichting en omvang der verschillende examens besproken. Besloten werd, dat de heeren Klein en Frantzen en de voorzitter zich zouden belasten met het afnemen der examens voor de akte B, terwijl de beide eerstgenoemde heeren benevens de heeren De Liefde en Pol het onderzoek der candidaten voor de akte A middelbaar onderwijs op zich namen. De overige leden der Commissie, voor zoover noodig ook de reeds genoemde, belastten zich met de examens voor het lager onderwijs. De gedachtenwisseling over omvang en inrichting van het examen leidde niet tot belangrijke wijzigingen. De Commissie kan derhalve, om niet in herhalingen te treden, te dien opzichte verwijzen naar de verslagen van hare voorgangsters. Alleen bij het schriftelijk werk, waarvoor de opgaven in de tweede vergadering werden vastgesteld, nadat de leden der Commissie zich in den tusschentijd met het uitzoeken er van hadden beziggehouden, wenscht zij nog een oogenblik stil te staan.

Voor de akte lager onderwijs werden de vertalingen uit het Hoogduitsch in het Nederlandsch genomen uit Goethe's »Wilhelm Meisters Lehrjahre», terwijl voor die uit het

Nederlandsch in het Hoogduitsch geschikte stukken uit verschillende bronnen werden gekozen, andere minder geschikte gewijzigd, nog andere zelf gemaakt. De 20 goed-gekeurde opgaven der laatstgenoemde categorie — voor alken examendag eene — werden onder behoorlijk toezicht gehectographeerd. Voor beide vertalingen te zamen werden aan de kandidaten 3 uren toegestaan. De correctie en de vaststelling der cijfers hadden telken dage plaats vóór het begin van het mondeling examen in eene vergadering die door de meerderheid der leden werd bijgewoond.

Het schriftelijk examen der kandidaten, die naar de akte A dongen, bestond alleen in het maken van eene vertaling uit de moedertaal in het Hoogduitsch, waarvoor de stof ontleend werd aan de »Verscheidenheden, meest op letterkundig gebied» van M. Beets. De kandidaten hadden voor die vertaling 3 uren tijd. Ook aan die kandidaten voor de akte B, die het volledig examen moesten afleggen en ook niet in het bezit waren van eene akte A na 1884 verkregen, werd een kort stuk uit de »Verscheidenheden» ter schriftelijke vertaling gegeven, terwijl de Commissie

meende, voor hen, die na 1884 reeds eene akte A hadden verworven, met eene mondelinge vertaling te kunnen volstaan. Het zal echter overweging verdienen, in volgende jaren van alle kandidaten voor de akte B, voor zoover zij niet van het taalkundig gedeelte zijn vrijgesteld, eene schriftelijke vertaling te eischen.

Alle kandidaten voor de akte B begonnen hun examen met het maken van een opstel over een letterkundig onderwerp; vier themata uit verschillende perioden werden hun daarvoor ter keuze gelaten. De tijd voor het opstel was bepaald op 3 uren, maar de Commissie meent haar opvolgsters in beraad te moeten geven, dien tijd te verlengen, al zal dit ook met eenige moeilijkheden in de practijk gepaard gaan.

De examens hebben op de bovengenoemde dagen zonder stoornis plaats gehad. De volgende tabel wijst, voor de verschillende akten afzonderlijk, eerst voor de mannelijke en vervolgens voor de vrouwelijke kandidaten den uitslag der examens aan:

Gevraagde akte van bekwaamheid.	Aantal der kandidaten die						
	zich hadden aangemeld.	niet zijn opgekomen.	zijn geëxamineerd.	zijn toegelaten.	zich hebben teruggetrokken.	zijn afgewezen.	zich hebben teruggetrokken en zijn afgewezen te zamen.
<i>Mannelijke kandidaten.</i>							
I. Akte naar aanleiding van art. 65 der wet tot regeling van het lager onderwijs.	109	18	91	19	»	72	72
II. Akte A naar aanleiding van art. 4 der wet van 25 April 1879	18	3	15	5	1	9	10
III. Akte B als voren.							
1. Kandidaten, in het bezit der akte A, vóór 1884 verkregen	3	»	3	»	»	3	3
2. Kandidaten die volledig examen moesten afleggen	7	2	5	1	»	4	4
Totaal	137	23	114	25	1	88	89
<i>Vrouwelijke kandidaten.</i>							
I. Akte naar aanleiding van art. 65 der wet tot regeling van het lager onderwijs	67	7	60	29	»	31	31
II. Akte A naar aanleiding van art. 4 der wet van 25 April 1879	11	2	9	1	2	6	8
III. Akte B als voren.							
1. Kandidaten, in het bezit der akte A, vóór 1884 verkregen	2	»	2	2	»	»	»
2. Kandidaten die volledig examen moesten afleggen	1	»	1	»	»	1	1
Totaal	81	9	72	32	2	38	40
Algemeen totaal	218	32	186	57	3	126	129

(1) De candidaat die hier wordt opgegeven als zich hebbende teruggetrokken, heeft het schriftelijk gelechte van het examen afgelegd, maar is, zonder eenige kennisgeving, niet verschenen tot het mondeling examen.

Tot de verschillende examens afzonderlijk overgaande, laat de Commissie allereerst een tabellarisch overzicht volgen over de uitkomsten over de uitkomsten van de examens voor de akte-lager onderwijs in bijzonderheden. (1)

(2) Op de lijsten werden de voor de verschillende onderdeelen behaalde cijfers vaak gewijzigd door een bijgevoegd plus- of minusteecken, om de einduitkomst nauwkeuriger te kunnen opmaken; die bijvoegingen zijn in bovenstaande tabel verwaarloosd. Dezelfde opmerking geldt voor de tabellen over de uitkomsten van de examens voor het middelbaar onderwijs.

Verslag van den staat der hooge-, middelbare en lagere scholen over 1887—1888.

CANDIDATEN.	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat:	Vertaling Nederl.- Hoogduitsch.	Vertaling Hoogd. Nederlandsch.	Spraak-kunst.	Kennis van het taaleigen.	Vaardigheid in het spreken.	Uitspraak.
Mannelijke (aantal 91).	Zeer goed	—	—	—	—	—	—
	Goed	3	3	4	7	7	2
	Voldoende	28	44	35	35	40	47
	Onvoldoende	46	41	38	38	32	33
	Slecht	14	3	14	11	12	9
Vrouwelijke (aantal 60).	Zeer goed	—	—	—	—	—	—
	Goed	6	7	10	5	10	5
	Voldoende	24	39	29	36	41	46
	Onvoldoende	27	11	19	16	8	9
	Slecht	3	3	2	3	1	—

De uitkomst van deze examens, althans wat betreft die der mannelijke candidaten, is buitengewoon ongunstig: van de 91 geëxamineerde slaagden 19. Voor de vrouwelijke is de uitslag gunstiger — van de 60 konden 29, dus bijna de helft worden toegelaten — schoon altijd nog ongunstig genoeg. De Commissie heeft zich herhaaldelijk en met nadruk afgevraagd, of hare eischen te streng geweest zijn, strenger althans dan in de laatste jaren; maar zij heeft die vraag steeds ontkennend moeten beantwoorden. Hare cijfers zijn met de meeste toegeeflijkheid, na veel wikken en wegen, toegekend. Streng is haar oordeel slechts geweest, waar uit de cijfers tot het eindresultaat moest worden besloten. Uit het bovenstaande tabellarisch overzicht, waarbij de verwaarloozing der minusteekens, die uit den aard van de zaak het meest aan het middencijfer 3 (voldoende) werden toegevoegd, niet uit het oog mag worden verloren, zal blijken dat de slechte uitslag van de examens voor de akte L. O. voor een groot gedeelte te wijten is aan het onvoldoende schriftelijk werk, met name de vertaling uit het Nederlandsch in het Hoogduitsch. Het schijnt dat maar al te veel candidaten de voorbereiding

voor het examen hoofdzakelijk opvatten als een van buiten leeren van grammaticale regels. De toepassing der regels en de nauwkeurigheid van vertalen laten veel te wenschen over. Maar vooral heeft het der Commissie getroffen, dat de meeste candidaten veel te weinig gelezen hebben, terwijl toch de studie der grammatica eerst door opmerkelijke lectuur vruchtbaar kan worden. Velen schijnen geheel op te gaan in dorre handboekenstudie; zij schijnen te gelooven, dat het lezen van een verhaal of van een boek, dat niet juist eene spraakkunst is, onnoodig, misschien wel zelfs tijdverspilling is. Zij bedriegen zich zeer. Ongetwijfeld staat die verkeerde en machinale wijze van werken in nauw verband met de te korte voorbereiding, die men zich voor het examen gunt. Het aantal adspirantengroeit jaarlijks aan, en jaarlijksch moet de overgrootste meerderheid der candidaten de ondervinding opdoen, dat de zeer begrijpelijke en loffelijke zucht naar verbetering van hunne maatschappelijke positie hun het doel als al te spoedigen te gemakkelijk bereikbaar heeft voorgesteld. Ook voor de examens middelbaar onderwijs volgt thans eene gedetailleerde opgave der resultaten in den vorm van tabellen, en wel in de eerste plaats voor de akte A.

CANDIDATEN.	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat:	Schriftelijk.	Klank- en vorm- leer.	Syntaxis.	Kennis van het taaleigen.	Methodologie. ⁽²⁾	Vaardigheid in het spreken.	Uitspraak.
		Vertaling.						
Mannelijke (aantal 15). ⁽¹⁾	Zeer goed	—	—	—	—	—	—	—
	Goed	—	—	—	5	—	3	1
	Voldoende	4	5	6	6	2	11	7
	Onvoldoende	11	8	8	3	—	—	6
	Slecht	—	1	—	—	1	—	—
Vrouwelijke (aantal 9). ⁽¹⁾	Zeer goed	—	—	—	—	—	1	—
	Goed	1	—	—	—	—	1	2
	Voldoende	3	3	4	6	1	4	5
	Onvoldoende	5	4	4	1	1	1	—
	Slecht	—	—	—	—	—	—	—

⁽¹⁾ Een mannelijke en twee vrouwelijke candidaten trokken zich vóór of tijdens het mondeling examen terug.
⁽²⁾ Van het examens in methodologie (theorie van onderwijs en opvoeding) waren 11 mannelijke en 6 vrouwelijke candidaten vrijgesteld.

Deze cijfers zijn welsprekend genoeg. Terwijl de idiomatische kennis, de vaardigheid in het spreken, bij de vrouwelijke kandidaten ook de uitspraak alleszins reden gaven tot tevredenheid, liet ook bij deze examens in de eerste plaats het schriftelijk werk veel te wenschen over. Meer in het bijzonder echter wenscht de Commissie te wijzen op het groot aantal onvoldoende cijfers, dat voor de rubrieken »klank- en vormleer" en »syntaxis" moest worden toegekend. Oude, maar helaas nog niet verouderde klachten moeten hier herhaald worden. Mag men voor de lagere akte volstaan met eene voldoende kennis te eischen van de feiten der spraakkunst, voor het middelbaar onderwijs moet meer gevorderd worden. De candidaat moet de bewijzen leveren, dat hij het verband der feiten begrijpt, dat hij op het gebied van klank- en vormleer, woordvormig en syntaxis de afwijkingen der Hoogduitsche taal van de onze niet alleen kent, maar ook helder en bevattelijk weet uiteen te zetten. Hij behoort te zijn doorgedrongen tot den geest der taal. Hoe weinige kandidaten blijken echter in staat, verstandig te spreken over het gebruik van den infinitivus, het participium, den conjunctivus, ja zelfs over de indeeling der verbuiging en vervoeging; hoe menigmaal mist men een helder inzicht in het verband van een eenigszins gecompliceerden volzin;

hoe vaak vestigt het mondeling examen de overtuiging dat een candidaat, niettegenstaande hij velerlei kundigheden heeft verworven, de feiten der spraakkunst niet begrepen, niet verwerkt, niet tot een samenhangend geheel verbonden heeft. In dat geval mag van toelating geen sprake zijn.

De noodzakelijkheid van phonetische studie is mede herhaaldelijk betoogd. De meeste kandidaten hebben zich dan ook met dit onderdeel wel beziggehouden, maar veelal in eene verkeerde richting. Het van buiten leeren van reeksen van technische uitdrukkingen of van een van de vele uitgedachte phonetische stelsels kan hier niet het minste praktische nut opleveren, maar de candidaat dient het verschil in uitspraak en voortbrenging tusschen de Nederlandsche en Duitsche klanken te kennen en aan zijne toekomstige leerlingen te kunnen mededeelen. Dat vele mannelijke kandidaten niet alleen aan de theorie der uitspraak, maar ook aan hunne praktische uitspraak niet genoeg zorg hadden besteed, zij hier ten slotte nog opgemerkt. Dat voor menig een zijne gewestelijke eigenaardigheden in dit opzicht groote moeilijkheden opleveren, is volkomen juist: eene langdurige oefening kan echter die bezwaren althans ten deele te boven komen.

AKTE B (1)

Candidaten.	Aantal malen dat is toegekend het praedicaat:	Opstel (inhoud.)	Opstel (taal en stijl.)	Vertaling (schriftelijk of mondeling.)	Klank- en vormleer.	Syntaxis.	Kennis van het taal- eigen.	Historische spraak- kunst.	Stijlleer.	Geschiedenis der let- terkunde.	Lectuur (oordeel en hoeveelheid.)	Vaardigheid in het spreken.	Uitspraak.
Mannelijke (aantal 8.)	Zeër goed	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Goed	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3	1
	Voldoende	3	5	5	4	4	2	3	4	2	2	4	5
	Onvoldoende . . .	4	2	—	1	1	3	2	1	5	6	1	2
	Slecht	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vrouwelijke aantal 3.)	Zeër goed	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Goed	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	2	2
	Voldoende	1	3	—	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Onvoldoende . . .	2	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—
	Slecht	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

(1) Vijf mannelijke kandidaten en ééne vrouwelijke candidaat legden het volledig examen af. Drie mannelijke en twee vrouwelijke kandidaten waren in het bezit der akte A vóór 1884 verkregen, en derhalve vrijgesteld van het onderzoek in de onderdeelen, genoemd in alinea 1 en 2 van het programma voor de akte B, zooals het laatstelijk is gewijzigd bij Koninklijk besluit van 14 October 1884 (*Staatsblad* n°. 216). Van het examen in methodologie (theorie van onderwijs en opvoeding) waren alle kandidaten vrijgesteld.

De Commissie acht het overbodig, wederom in bijzonderheden aan te wijzen, waaraan de slechte uitslag van de examens voor de akte B is toe te schrijven. Tot eene zekere hoogte acht zij dit zelfs ondoenlijk. Want inderdaad de ware oorzaak van het verschijnsel is niet te zoeken in de meerdere of mindere mate van kennis van een of ander onderdeel, maar in het ontbreken van eene vaste propaedeutis en van eene daarop baseerende wetenschappelijke opleiding. Men gevoelt vaak hartelijk medelijden met de jongelieden, die jarenlang gewerkt en hard gewerkt hebben, maar die het gebouw van hunne kennis hebben opgetrokken op een onvasten grondslag en zonder de hulp van eene wetenschappelijke methode, zoodat, met alle waardeering van hun streven, de Commissie huiverig moet zijn

om hen benoembaar te verklaren tot leeraar aan gymnasium of middelbare school. » Geen verandering van programma's kan hier baten, maar alleen eene verandering van opleiding. Van de mannelijke kandidaten voor de akte B, de toekomstige leeraren der moderne talen aan gymnasia en middelbare scholen, moet de wetenschappelijke vorming geëischt worden, die voor het onderwijs aan gymnasia onontbeerlijk, voor dat aan de middelbare scholen althans hoogst wenschelijk is." Zoo schreef de Commissie, in 1885 belast met het afnemen der examens voor de Hoogduitsche taal (middelbaar onderwijs), in haar verslag aan Uwe Excellentie. De aandrang tot het nemen van wettelijke maatregelen van ingrijpenden aard is sedert herhaald, niet alleen door de Commissie in 1886, maar ook van andere

zijde. Deze Commissie kan uit de laatstelijk gehouden examens slechts nieuwe bewijsmiddelen putten voor de juistheid van het in 1885 te berde gebrachte.

In verband hiermede zij haar nog eene enkele opmerking veroorloofd. Door eene verandering in de voorbereiding en opleiding der candidaten en eene daarmede samenhangende overbrenging van de examens voor de akte B van eene Staatscommissie naar de faculteiten zoude nog een ander voordeel bereikt worden. De examiner zoude bij een minder gunstig examen van een examinandus, die door zijne studiën bij hem gunstig bekend staat, rekening mogen en moeten houden met diens antecedenten, zooals te recht bij alle school- en universiteitsexamens geschiedt. Het betreurenswaardig feit, dat een candidaat moet worden afgewezen op grond van een onvoldoend examen om der onpartijdigheidswille, niettegenstaande een of meer leden der Commissie op goede gronden overtuigd zijn, dat hij rijp is voor de akte, zoude zich dan niet gemakkelijk kunnen voordoen, wat bij de tegenwoordige regeling wel

het geval kan zijn en ook dit jaar weder het geval is geweest. Geldt het hier geopperde bezwaar tot eene zekere hoogte voor alle staatsexamina, het is ongetwijfeld het voelbaarst bij zooveel omvattende examina als dat voor de akte B, dat van den candidaat in een kort tijdsbestek op een tamelijk uitgebreid veld en ten overstaan van hem vreemde examinatoren eene groote mate van vlugheid en tegenwoordigheid van geest vordert.

Met deze opmerking meent de Commissie haar verslag te mogen besluiten en heeft mitsdien de eer Uwe Excellentie haren dank te betuigen voor het in haar gestelde vertrouwen.

Groningen/s Gravenhage, November 1887.

Namens de Commissie,

B. SYMONS, *Voorzitter.*

A. L. SCHMIDT jr., *Secretaris.*